

't Hart op de Veluw: Overbetuwsche novelle

door J.J. Cremer

Handschrift gedateerd Den Haag, febr. 1871 - 3 juni 1873. Koninklijke bibliotheek. 31 fol.

1e druk in: Het familieblad: geïllustreerd weekblad gewijd aan belletrie en wetenschap, januari, februari en maart 1874. Rotterdam : Nijgh & Van Ditmar, 1874

2e druk: 't Hart op de Veluw: Overbetuwsche vertelling. 's-Gravenhage: Gebr. Belinfante, 1875. 79 p.

3e druk: 't Hart op de Veluw: Overbetuwsche vertelling. 's-Gravenhage: Gebr. Belinfante, 1878. 77 p.

4e druk : 't Hart op de Veluw: ter voordracht gewijzigd door J.J. Cremer: drie exemplaren getrokken: uitsluitend eigendom van den schrijver. [Den Haag]: Gebr. Giunta D'Albani, 1878. 56 p. ; 25 cm. (Aanwezig in de koninklijke bibliotheek. Groot lettertype t.b.v. de voordrachten).

5e druk in: Overbetuwsche novellen. Amsterdam: D. Noothoven van Goor, 1881. p. 273-310. Romantische werken, deel 12.

6e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1881. 7e druk. p. 254-288. Vijftigcents-editie, no. 18.

7e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1900. 9e druk. p. 254-288. Vijftigcents-editie, no. 18.

8e druk in: Overbetuwsche novellen. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1905. 10e druk. p. 254-288. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

9e druk in: 't Hart op de Veluw. - Deine-Meu. - Van binnen en van buiten. Leiden: A. W. Sijthoff, [1905]. p. 3-37. Leidsche herdrukken, no. 10.

10e druk in: 't Pauweveerke, enz. tien novellen. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1909]. p. 3-37. Bibliotheek voor het Nederlandsche volk. Deel 2. (Nieuwe uitgave van de Leidsche herdrukken).

11e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriegske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., ca. 1920. 11e druk. p. 254-288.

12 druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriegske [...et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeversmij., ca. 1935. 12e druk. Romantische werken. p. 254-288.

13e druk in: Overbetuwsche novellen: 't kriegende kriegske [et al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgeverij n.v., [1940]. 13e druk. p. 254-288.

Nieuws van den dag, 18 augustus 1873:

Met genoegen zullen zeker vele lezers vernemen dat de Heer J. J. **Cremer**, weder een nieuwe Betuwsche vertelling gereed heeft. Men mag alzoo verwachten, dat de gevierde spreker zijn talrijken hoorders dezen winter op iets nieuws zal onthalen.

,Nieuws van den dag, 17 november 1873:

Onze lezers die telken jare de lezingen van den Heer **Cremer** vol verlangen verbeiden, zullen zeker met genoegen vernemen dat Vrijdag 21 dezer de eerste lezing zal plaats hebben in Odéon. Den hoorders wacht dan eene nog onuitgegeven novelle, getiteld: „'t Hart op de Veluw.”

Het vaderland, 19 november 1873:

van zure worst of leverbeuling. — Aanstaanden Vrijdag zal de heer J. J. **Cremer** te Amsterdam zijn nieuwe novelle voordragen, welke den titel draagt: 't Hart op de

Nieuws van den dag, 24 november 1873:

Gisterenavond droeg de Heer J. J. Cremer in de zaal van *Odéon* zijn nieuwe novelle: „'t Hart op de Veluw", voor. Er was als altijd een zeer talrijk publiek opgekomen, om den gevierden auteur te hooren. Ieder weet, dat niemand zijne novellen voorlezen kan, zooals de Heer **Cremer** zelf. Zijn talent blijft ten dien aanzien steeds ver boven dat van alle andere landgenooten staan.

Wij zullen den inhoud van de novelle niet verraden. Evenmin ligt 't in ons plan na een eerste kennismaking critiek te leveren. Alleen zij 't ons vergund op te merken, dat zich meer en meer twee tijdperken in het letterkundig loven van **Cremer** afteekenen en wij voor ons aan het eerste de voorkeur geven boven het tweede. In zijn eerste periode ontwikkelde Cremer één enkele doorgaand zedekundige gedachte en zocht hij zijn kracht in de geleidelijke ontwikkeling van een enkel karakter. Om die eene gedachte en dien hoofdpersoon groepeerde hij al wat de schatkamers van zijn talent aan humor en dardtelheid zoo ruimschoots opleverden. In den laatsten tijd volgt **Cremer** blijkbaar een andere methode. De humor en de dardtelheid zijn er nog en vertoonen zich met toornemende vrijmoedigheid, grijpende links en rechts wat Veluwe en Betuwe opleveren. Maar waar is de karakterstudie gebleven?

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 8 maart 1875:

SCHOUWBURGZAAL ODEON.
Maandag 8 Maart 1875.
VOORDRAGT VAN DEN HEER
J. J. CREMER.
Onderwerp: „Het hart op de Veluwe."
Entrée f 1. Aanvang 7½ ure.
Plaatsen te bespreken voor heeren huurders van 9 tot 11 uur. Voor de overige plaatsen blijft de lijst ter inschrijving tot 11 uur geopend, waarna onmiddellijk tot de loting wordt overgegaan.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 10 maart 1875:

— Betreffende de gisteren avond in Odéon gehouden lezing kunnen wij kort zijn. 't Geldt toch onzen novellist **Cremer**. Lof toe te zwaaien aan zijn uitstekende voordracht is zeker volkomen overbodig. Wij bepalen ons tot de eenvoudige opmerking, dat de spreker, zonder zijn stem geweld aan te doen of in kunstige nabootsing te vervallen — gelijk b. v. Herman Linde — ons al zijne beeldjes als 't ware levend weet voor te stellen en ons als in persoon bij de tafereelen, welke hij met meesterhand schetst, tegenwoordig doet zijn.

En wat nu betreft de novelle „'t Hart op de Veluwe“, zij is waarlijk niet de minste onder de vele van dien aard, waarmede **Cremer** onze letterkunde heeft verrijkt.

't Geen haar vooral o. i. gunstig van hare medezusters onderscheidt is, dat er niet één bepaald karakter, ééne in het oog loopende ondeugd in op den voorgrond treedt. 't Is veeleer een fijngepenseeld *genre*stukje, dat door tal van verrassende en geestige bijzonderheden, onwillekeurig aan onze oude Hollandsche schilderschool doet denken.

Niemand inderdaad die zoo, gelijk **Cremer**, weet te schilderen met de pen. Boer Oarens b. v., op zijn boeren erf, met de bierkruik voor zich, gezeten, was hij niet het penseel van een Ostade waardig? Ook de karakterteekening van deze zelflievende personage, die eindigt met in een „toast op zijn eigens“ zijne gedwongen zelfopoffering te herdenken, was uitmuntend.

Niet minder keurig en fijn van teekening is ook het karakter van Nolleke, waarin hier en daar vonken van echten humor schitteren.

De ontvangst welke den spreker van het talrijk aanwezige publiek ten deel viel, getuigde dan ook op niet ondubbelzinnige wijze van den algemeenen bijval. Zij was tevens eene groote voldoening voor hen, aan wien wij ditmaal de optreding van den heer **Cremer** in ons midden te danken hadden.

Nieuws van den dag, 26 november 1873:

't Hart op de Veluwe

DOOR

J. J. CREMER,

zal worden opgenomen in de Januari-aflevering van het **Familiëblad 1874.**

De opregte Haarlemsche courant, 18 december 1873:

BINNENLANDSCHE BERICHTEN.
Haarlem, 17 December. Gisteren-avond trad alhier in eene buitengewone vergadering van het departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen als spreker op de heer **J. J. Cremer**, van 's Gravenhage, die in den schouwburg in de Jansstraat voor een buitengewoon talrijk gehoor zijne laatste novelle: „Een hart op de Veluwe” voordroeg. Het bekende talent van den heer **Cremer** heeft velen gewis een paar hoogst aangename uren doen doorbrengen.

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 6 januari 1874:

Arnhem, 4 Jan. De 4e buitengewone vergadering van 't hier bestaand departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, gister in *Musis Sacrum* gehouden, was bijzonder druk bezocht. En geen wonder, want als spreker trad daarin op de heer **J. J. Cremer**, van 's Gravenhage, die de vergadering vergastte op zijn laatste novelle, getiteld: „*Het hart op de Veluwe*”. Dat de verdienstelijke novellist en spreker de leden met hun dames een bijzonder aangename avond deed doorbrengen, zal wel niet betwijfeld worden door hen, die reeds in de gelegenheid zijn geweest, het talent van den heer Cremer te bewonderen.

Arnhemsche courant, 6 januari 1874:

Vergadering met dames der afdeeling Arnhem van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. De kleine zaal van *Musis Sacrum* was zaterdag avond te vol, wat ongetwijfeld voor hem, wiens naam zulk een groote menigte daarheen had gelokt, meer voldoening verschaftte dan het genot verhoogde van de aanwezigen. Maar men wist waarvoor men gekomen was en trotseerde volgaarne een te drukkende omgeving. **Cremer** zou lezen! En **Cremer** heeft gelezen en als altijd en overal succes behaald. Hij vergastte zijn hoorders op zijne hier nog weinig bekende novelle »Een Hart op de Veluwe,» welke en in de Betuwe en op de Veluwe speelt, voor het meerendeel betuwsche figuren tot handelende personen heeft en in het overbetuwsch dialect werd voorgedragen. Gelijk al zijne vertellingen munt ook deze uit door eenvoud, gevoel, waarheid, door de juistheid der karakterschildering en de leerrijkheid der tafereelen. We treden hier niet in bijzonderheden over het verhaal zelf, dat hier, wat sterker daar wat zwakker, zijn bekende meesterstukken in de herinnering brengt; de eigenaardige tooneelen moet men uit den mond van den schrijver hooren, wil men hunne werkelijke waarde beoordeelen. Dan bovenal wordt de eenvoud roerend, de schildering aangrijpend, de waarheid tastbaar. Moge deze schets weinig hartstogtelijke tafereelen rijk zijn, zij is er niet minder om; zij verraaft in hare fijnheden even goed de meesterhand als »Het Pauweveerke,» »Het blinkende Haonje,» »Kruzemuntje» en zijn andere photographien van het betuwsche volksleven. De baatzuchtige Boer Aorendsen, de verliefde Bram, het ruwe maar eerlijke Nolleke Jansen, het lieve, zachte Driekske, de edele, blinde oom Witte en de valsche veerknecht, zij leven thans

Het vaderland, 22 januari 1874:

FAMILIEBLAD,
Tijdschrift gewijd aan Belletrie en Wetenschap.
ONDER REDACTIE VAN
GEORGE KEPPER.
De Januari-Aflevering ziet het licht en bevat een nieuwe
OVERBETUWSCHE NOVELLE van onzen gevierden
CREMER:
Het Hart op de Veluwe.
Uittreksel uit het Prospectus: In Aflev. 2
wordt opgenomen een nieuwe vertelling van TROLLOPE,
vertaald door Mevr. KOORDERS-BOEKE. — RICHARD
HOL blijft zijn steun toezeggen. — De maandelijksche
overzichten blijft de Hoofdredacteur leveren. — Vier
chromolithographiën zullen bij Afl. 2, 5, 8 en 13
worden gevoegd. — Prijs per jaar f 5.
De intekening is opengesteld bij de Uitgevers **GEBB**
BELINFANTE en verder alom. (8405)

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 29 januari 1874:

De nieuwe Betuwsche novelle van den heer **Cremer**, 't Hart op de Veluwe, is opgenomen in het tijdschrift *Familieblad*, dat, onder redactie van den heer George Kepper, bij de Gebr. Belinfante te 's Gravenhage het licht ziet. Reden genoeg voor alle liefhebbers van goede lectuur, om genoemd maandschrift aan te schaffen, waarin zij ook behalve die novelle veel goeds kunnen aantreffen.

Algemeen handelsblad 4 februari 1874:

FAMILIEBLAD.
1874. Afl. 1.
INHOUD:
CREMER, Het hart op de Veluwe.
KEPPER, Maandelijksch Overzicht.
PAUL HEIJSE, Moeder en Kind.
RICH. HOL, Muzikaal Overzicht.
PHOTOTYPE, door M. VERVEER, naar eene
Schilderij van CH. ROCHUSSEN, de Voorpost.
PRIJS f 5 per Jaar. (3899)

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 16 februari 1874:

FAMILIEBLAD.
De FEBRUARI-AFLEVERING ziet het
licht en bevat o. a.:
George Kepper, Maandelijksch Overzicht.
J. J. Cremer, 't Hart op de Veluwe.
Trollope, Harry Heathcote van Gangoil.
Eene Australische geschiedenis, vertaald door Mevr.
Koorders—Boeke.
Rich. Hol, Muzikaal Overzicht.
Wintergezicht, door A. Vrolijk. (Chromo, bewerkt in de Kon. Steendrukkerij van Amand.) (1968)
Prijs f 5 per jaar.

Opregte Haarlemsche courant, 20 februari 1874:

FAMILIEBLAD.
De Februari-aflevering ziet het licht en bevat o. a. :
GEORGE KEPPER. Maandelijksch Overzicht.
J. J. CREMER. 't Hart op de Veluw.
TROLLOPE. Harry Heathcote van Gangoil.
Een Australische geschiedenis, vertaald door Mevr.
KOORDERS—BOEKE. Muzikaal Overzicht.
RICH. HOL. Wintergezicht, door A. VROLIJK (chromo bewerkt in de Kon. Steendrukkerij van Amand).
PRIJS f 5 PER JAAR.

Dagblad van ZuidHolland en sGravenhage, 19 maart 1874:

FAMILIEBLAD.
De MAART-Aflevering is verschenen
en bevat:
G. KEPPER, Maandelijksch Overzicht. — **J. J. CREMER,** Het Hart op de Veluw. — **TROLLOPE,** Harry Heathcote van Gangoil. — **Dr. ED. HANSLICH,** Gounod. — Wetenschap. — Oorspronkelijke Letterkunde. — Uit den Vreemde. — **RICH. HOL,** Muzikaal Overzicht. — Mededeelingen.
Het Utrechtsch Dagblad neemt de eerste Afleveringen voor 1874 van het Familieblad een aangename verschijning. Met takt door den Heer Kepper geredigeerd en door bekwaame penmen gestuurd, verheugt dit Tijdschrift, gewijd aan Belletristiek en Wetenschap, zich reeds in ruime deelname van het publiek. De Uitgevers (Gebra. Bellinfante), maken het werk door fraai papier en duidelijken druk van hun zijde aantrekkelijk. De eerste Afleveringen zijn dus, volgens gezegd Dagblad, een kennismaking ten volle waard. (1873)
Prijs f5 per Jaargang.

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 30 maart 1874:

In de Vergadering van het
LETTERKUNDIG GENOOTSCHAP

OEFENING KWEEKT KENNIS,

te houden op MAANDAG den 30ⁿ Maart 1874,
des avonds om acht uur, in het Gebouw *DILLI-
GENTIA*, zal optreden als Spreker: de Heer J. J.
CREMER, *Eere-Lid van 't Genootschap.*

NB. Heeren Leden worden vriendelijk herinnerd
aan het medebrengen van hunne Toegangkaarten.

(3736)

De Secretaris,

A. L. H. ISING.

Het vaderland, 1 april 1874:

Als **Cremer** leest, is er altijd plaats te kort, maar zoo vol als het gisterenavond in de zaal Dilligentia was, hebben wij het vroeger nog niet gezien. Kwam het van de stille week? Of was heel Den Haag nieuwsgierig naar de nieuwe novelle, naar »Het Hart op de Vêluwe," waaraan reeds in andere steden een zoo gunstig onthaal te beurt viel? Hoe het zij, ondanks de benuwdheid in de zaal, zullen weinigen berouw gehad hebben toch nog een plaatsje te hebben gevonden. Het Hart op de Vêluwe mag ongetwijfeld onder Cremers beste novellen gerangschikt worden. De keurige schets tintelt van humor, waarheid en gevoel. Bijna alle karakters, die ons worden voorgesteld, zijn meesterlijk geteekend. Wij zouden niet gaarne beslissen welke type het best is uitgewerkt, die van den trouwhartigen, blijmoedigen, zichzelf vergetenden blinden tolgaarder, of die van den zelfzuchtigen, luien en aan vermeende kwalen lijdenden Betuwachen boer, of wel die van de rondborstige, ruw-zachte Knolleke met haar dik postuur, of wel die van het zachte, liefhebbende, diep gevoelende nichtje van den tolgaarder, of wel die van den sluwen, gemeenen veerknecht, die door zijn duivel achtervolgd, eindelijk tot waanzin vervalt. **Cremer** verstaat de kunst om in korte trekken ons zijn sujetten zoo sprekend voor de oogen te tooveren, dat wij meenen hen in levenden lijve te zien en te hooren.

En de voordracht? Zij is boven onzen lof verheven.

Cremer is geboren acteur, zooals Nederland er geen meer

heeft. Hij kan overtuigd zijn dat hij de leden van »Oefening kweekt kennis" opnieuw een hoogst aangename avond heeft bezorgd.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 1 april 1874:

HET HART OP DE VELUW,

DOOR

J. J. CREMER,

is opgenomen in den *nieuwen jaargang* van het

FAMILIEBLAD.

De INTEEKENING op dat Tijdschrift
blijft **alom opengesteld.** (3899)

Idem:

Gister avond trad de heer J. J. **Cremer** als spreker in *Oefening kweekt kennis* op. De zaal van *Diligentiâ* was meer dan overvol, zelfs op het orkest, waarvan het scherm was weggenomen, daar **Cremer** niet op den catheder maar voor een tafeltje stond, hadden een aantal menschen plaats genomen.

Cremer heeft, op de hem eigene wijze en met zijn bekend talent, een Geldersche novelle

voorgedragen; *het Hart op de Veluwe* getiteld: de geschiedenis van een rijken boerenzoon uit de Betuwe, die verliefd is geraakt op het mooie lieve nichtje van den armen blinden tolgaarder in de Veluwe, hoewel zijn ouders en met name zijn zelfzuchtige vader voor hem een andere keus hebben gedaan en hem wenschen uit te huwelijken aan de welgedane kolossale Nolleke, de dochter van den rijken boer Jansen.

Het spreekt van zelf, dat de vervulling van Bram's — zoo heet de jonkman — wenschen niet zoo gemakkelijk gaat; het geluk dient hem in zoo verre, dat hij, door het drinken van een verkoelenden drank ongesteld geworden, in de woning van den tolgaarder wordt opgenomen en daar door Dierkske — het meisje — met de teederste liefde verpleegd wordt, waardoor zij het hart steelt zoowel van Bram's ouders als van Nolleke, die echter niet weten, welke verhouding

Nolleke, die echter niet weten, welke verhouding tusschen die beiden bestaat.

Eindelijk komt toch alles teregt. Bram trouwt met Dierkske, en ook Nolleke heeft daar in 't eind vrede meê.

Teun, de veerknecht, die door het schrijven van een verdrachten brief Nolleke tegen Bram heeft willen opzetten, en daarna Bram des avonds in het bosch opwacht, om hem te vermoorden, wordt in dit voornemen gestoord door de plotselinge verschijning van een hert, waarin hij den duivel meent te herkennen.

Door den schrik overmand, vlugt hij ijlings weg, struikelt over een boomstruik, ploft met zijn hoofd tegen een afgebrokkelden stam en wordt krankzinnig.

Dit is niet meer dan een losse omtrek der novelle, die vooral door voortreffelijke details uitmuntte; daar waren meesterlijke tafereeltjes

uitmuntte; daar waren meesterlijke tafereeltjes in. Als geheel kan *het Hart op de Veluwe* zeker de vergelijking met vroegere novellen van **Cremer**, zoo als *Deine-Meu*, *het Paauwenveerke*, *'t Blinkende Haantje* en anderen niet doorstaan; er was te weinig éénheid, te weinig innerlijk verband. Vooral misten wij, althans bij sommige figuren, die fijne karakterteekening, die zuivere motivering der handelingen, waardoor anders Cremer's novellen kunnen uitmunten. Van daar dat over het geheel iets onbestemds, iets nevelachtigs zweven bleef, en wij meer den indruk kregen van een avontuur dan van een drama. Doch de soms schitterend schoone details vergoedden zeer veel.

Spr. vond dan ook een grooten bijval en zag zich op nieuw als populair schrijver en redenaar gehuldigd.

Leeuwarder courant, 14 april 1874:

— Indien het publiek al had gemeend, dat de lange reeks der lezingen, gedurende het jongste wintersaizoen hier gehouden, zou zijn gesloten, dan heeft het minder juist geoordeeld. Wat ons betreft, wij wachten reeds een geruime poos op nog iemand, die ook in vorige jaren te Leeuwarden steeds met het meeste succes was opgetreden, den heer J. J. **Cremer**. Blijkens advertentie, zal hij aanstaanden donderdag avond in de zaal van den heer v. d. Wielen voordragen een nieuwe novelle: „*'t Hart op de Veluwe*” waarop hij ook elders gedurende de laatste maanden zooveel heeft vergast. Wij houden ons overtuigd, dat hij niet minder dan vroeger op een talrijke auditorium zal mogen rekenen.

Leeuwarder courant, 6 februari 1923: betreft 16 april 1874:

15 April. Verschenen bij W. Eekhoff te Leeuwarden: Fryske sin, Sangen mei muzyk, de Friezen oanbean by de Maeijefees-ten fen 1874, fen J. van Loon, G. Colmjon, H. G. van der Veen, J. Heeringa Gz., J. A. Schoelier, P. G. Bleeksma en wilen Dr. E. Halbertsma.

16 April. Lezing van J. J. Cremer in de zaal van v. d. Wielen te Leeuwarden, onderwerp: *'t Hart op de Veluwe*.

Leeuwarder courant, 19 april 1874:

— Hoe verzadigd het publiek na afloop van een wintersaizoen ook moge zijn van lezingen van allerlei aard, als onze novellist, de heer J. J. Cremer, ten langen laatste komt, dan verschijnt het toch zoo talrijk mogelijk. Zoo ook weder verleden donderdag avond, toen de heer Cremer in de zaal van den heer van der Wie- len zou optreden met de voordragt van eene nieuwe Betuwsche novelle „Het hart op de Veluwe.” Ofschoon deze nieuwe lettervrucht niet in alle opzigten de vergelijking kan doorstaan met sommige van Cremers andere verhalen, op zich zelve beschouwd, was zij toch schoon te noemen. Maar de grootste verdienste ontleende zij wel aan de voordragt, die, als altijd, meesterlijk was en de beschreven personen en toestanden als geheel voor oogen stelde. Zigtbaar was de indruk, door den begaafden schrijver en spreker te weeg gebragt op de talrijke aanwezigen, waaronder ook velen, die uit andere plaatsen waren opgekomen.

Het vaderland, 3 november 1874:

Reuilleton van „Het Vaderland.”
van 3 November 1874.

Het Hart op de Veluwe (overbetuwsche vertelling van J. J. Cremer. 's Gravenhage, Gebrs. Belinfante, 1875)

is weer een dier verhalen van den beminde schrijver, die men niet met droge oogen lezen kan, en waardoor hij den overlang den weg tot ons hart gevonden heeft. Men denkt onwillekeurig bij het lezen van Cremer aan de engelsche humoristiek, maar het komt mij voor, dat de zijne in zoverre hooger staat, als zij ons voor hare werkelijk goede karakters meer onverdeelde sympathie inboezemt. Cremer schept er gelukkig geen behagen in om aan goede menschen altijd een kleine tint van belachelijkheid te geven. „Oome Thijs” is een kostelijk man en Driekske is een engel, beiden evenwel menschen, wezens van vleesch en bloed, met hunne opwallingen van egoïsme, trots al de liefde waarvan hun hart overloeft.

Brams vader is een boerentype, dat wij uit Cremers teekeningen van vroeger dagen reeds kennen, onuitstaanbaar, maar toch niet zoo slecht dat wij er een uitzondering op de menschelijke natuur in behoeven te zien. Een van de kunstenaarsinstinkt heeft Cremer er toegeleid, dat Nolleke Janssen zoo te teekenen, dat zij ons van den aanvang aan niet te veel sympathie inboezemt, anders zou het ons later al te zeer aan het hart gaan, dat zij Bram af moet staan aan Driekske. Bijzonder gelukkig is ook het denkbeeld om haar bij het huwelijk van den man, met wiens liefde zij zich een oogenblik gevleid had, tegenwoordig te doen zijn. Zoo wordt de oplossing van het geheel volkomen bevredigend. De lezer toch

kan niet treuren om Nolleke, waar zij zelve mee hoogtij viert en van heelerhart Gods zegen wensch op de huwelijksverbintenis van Bram en Driekske. Op die wijze is alles aangenaam geschakeerd en het kleine gedicht — want een gedicht is het — harmonisch, den kunstenaar waardig.

Maar waarom moet er een wanklank in voorkomen? Die Teunes, die uitgaat om Bram te vermoorden, wil mij maar niet bevallen. Vooreerst omdat zijn moordaanslag nagenoeg geheel ongemotiveerd is. Als Bram zijn hart bij den tolbaas heeft, is er weinig gevaar dat Bram hem Nolleke zal ontvoeren. Of geeft men dit niet toe, — en ik weet hoe Cremer deze bedenking op kan lossen, — dan moet men toch in elk geval erkennen, dat die moordaanslag al op een zeer vreemd oogenblik komt. Waarom heeft Teunes dien niet beproefd, toen er bij „Oome Thijs” nog niets aan de hand was, en hij veel vaster dan thans in de meening moest verkeren, dat Bram hem in zijn huwelijksplannen in den weg stond. Nu Bram zijn hart elders schijnt te hebben, is er althans voor Teunes een lichtstraal van hoop. Hij kon afwachten wat die nieuwe liefde voor hem, Teunes, geven, welke vruchten hij er van plukken zou. Het is genoeg dat dit uitzicht hem geopend is, om mij het recht te geven zijn moordaanslag ongemotiveerd te noemen. In een romantisch verhaal toch mag de gedachte aan een moord, als middel tot bereiking van een doel, niet anders opkomen dan wanneer de lezer overtuigd is geworden, dat den aanstaanden moordenaar volstrekt geen ander middel ter zijner beschikking bleef.

Maar een wanklank is die Teunes bovendien, omdat de geheele vertelling van dien aard is dat al de aandacht op de twee vrouwenharten, op Driekske en Nolleke, geconcentreerd moest blijven, en wij, getuigen van den zielestrijd dier beide vrouwen, geen oogen hebben voor zulk een dom, slecht en ruw wezen als Teunes. Als ik lees van een

Driekske, die Bram innig liefheeft, maar haar blinden oom toch niet verlaten wil; als ik lees van een Nolleke, die te grootsch is om te bekennen, dat zij van Bram houdt, maar niet te grootsch is om in den nacht het huis op te zoeken waar hij, naar haar gelooven, zich verslingerd heeft; als ik van zulke fijne zielkundige toestanden lees, wil ik er niet aan herinnerd worden, dat er een wereld is, waarin zulke brutes leven als Teunes. Mij dunkt, het zuiver onderscheiden tusschen de werelden of de kringen van denkbeelden en gewaarwordingen, waarin men den lezer zich kan laten bewegen, is een eisch der kunst, die juist nooit het door elkander werpen van het vreemdsoortigste met de werkelijkheid gemeen mag hebben. Waartoe beoefenen wij kunst, indien niet om ons een harmonie te scheppen, die het leven ons niet te aanschouwen geeft? Ik erken van harte dat ook de ondeugd, ja dat zelfs een moordenaar een voorwerp van kunst kan zijn: al wat groot, al wat machtig is, goed of slecht, is het wettig eigendom der kunst. Maar alles op zijn plaats: geen vaalt naast een boom van Calame, geen courtisane naast de Venus van Milo, geen Quasimodo naast den Apollo van Belvedere, geen Teunes naast „Oome Thijs” en Driekske.

Ik geloof inmiddels dat deze opmerkingen erg ouderwetsch zijn en niet in den smaak vallen van hen, wier belangstelling door grillige contrasten moet geprikkeld worden. Maar Cremer zelf zal mij bijvallen. Wie ook, niet hij, uit wiens kunstenaarsziel zooveel teeders is gevloeid, zal het wraken, dat ik zijn jongste vertelling dan eerst recht een juweel zal vinden, wanneer in eens tweede uitgaaf zijn Teunes een goed eind op den achtergrond wordt geschoven.

A. PIERSON.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 13 november 1874:

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 10 december 1874:

— Den 21n dezer zal de heer Cremer alhier zijn novelle *Het hart op de Veluwe* voordragen. Is de *Amst. Ct.* wel geïnformeerd, dan bestaat bij den heer **Cremer** het voornemen de leerlingen der tooneel-school uit te noodigen zijn voordragt bij te wonen. Een gelukkig denkbeeld voorzeker; want: „leeringen *wekken*, maar voorbeelden *trekken*” zegt het spreekwoord, en **Cremer** is een voorbeeld bij uitnemendheid.

Nieuws van den dag, 10 december 1874:

Maandag 21 dezer zal de Heer J. J. **Cremer**, in Odéon alhier, een zijner zoo terecht gewaardeerde voordrachten houden. Hij heeft voor dien avond de novelle: „'t Hart op de Veluwe” gekozen.

Nieuws van den dag, 15 december 1874:

O d é o n.
LEZING den van Heer
J. J. Cremer,
't Hart op de Veluwe.
MAANDAG 21 DECEMBER, te 8 Uren.
Plaatsen kunnen dagelijks aan het Locaal
opgegeven worden van 12 tot 3 uren, en be-
sproken worden op Maandag 21 December
van 10 tot 3 Uren.

Oprechte Haarlemsche courant, 18 december 1873:

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.
Haarlem, 17 December. Gisteren-avond trad alhier in eene buitengewone vergadering van het departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen als spreker op de heer *J. J. Cremer*, van 's Gravenhage, die in den schouwburg in de Jansstraat voor een buitengewoon talrijk gehoor zijne laatste novelle: „Een hart op de Veluwe” voordroeg. Het bekende talent van den heer *Cremer* heeft velen gewis een paar hoogst aangename uren doen doorbrengen.

Uitgave 1875:

JC.2

'T HART

OP

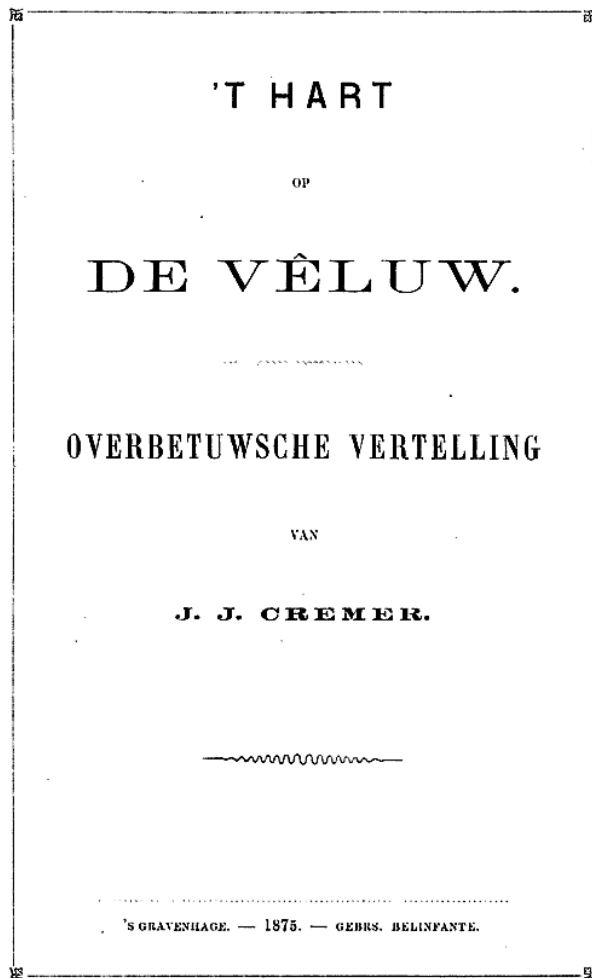
DE VÊLUW.

OVERBETUWSCHE VERTELLING

VAN

J. J. CREMER.

'S GRAVENHAGE,
GEBR. BELINFANTE,
1875.

Zutphensche courant, 30 januari 1875:

VOORDRACHT
VAN
den Heer **J. J. CREMER:**
't Hart op de Veluw,
op WOENSDAG 3 Februarij 1875, in de
Comediezaal, des avonds ten 7½ ure.
Loting om de plaatsen op 3 Februarij, des
middags ten twaalf ure, à / 0.10 per plaats.
Toegangkaarten te bekomen bij de Boekhan-
delaars W. J. THIEME & Cie. à / 1.—, tot
Dingsdag avond.
Woensdag avond aan het bureau / 1.25.

Zutphensche courant, 6 februari 1875:

— "t Hart op de Veluw" was de
titel der novelle door den heer J. J. Cremer jl.
Woensdag avond in de Schouwburgzaal alhier voor
een talrijk en uitgelezen publiek ten gehoor ge-
bracht. Hij beschreef ons het leven op de Veluw
niet, neen! wij zagen het, wij leefden het een
poos zelf med. Zoo is het daar en - zoo is het
ook hier voegden we er bij, mogen de vormen
onder ons wat minder ruw zijn en plomp. Het
geheel was een keurige schilderij gelijk, van pret-
tigen toon en frissche opvatting, de beeldjes waren
goed geteekend, er was leven in. Een bijdrage
tot de kennis van het menschelijk hart met al
zijn wijsheid en dwaasheid, tintelend van geest en
overvloeiend van gezonden, het hart verruimenden
en opwekkenden humor was de voordracht van
den terecht zoo gevierden novellist. Een genot-
vollen avond bereidde hij ons, die niet licht ver-
geten zal worden. Zijn „boer Arendsen", „Toun" en
„Baas Witte", zijn „Nolleke en Driekske met het
sorig junske" zullen we nog vaak herdenken.

De locomotief, 17 februari 1875:

— Van J. J. **Cremer** is weder eens overbetuweche novelle verschenen: *'t Hart op de Veluwe*. Niemand zegt *hart*, wanneer hij *hart* bedoelt, of schrijft den naam der *Veluwe* met een (er is geen hollandsch woord voor) zeesant circumflexe. Doch zoo zeer is het overbetuweach patois **Cremer** tot eens tweede natuur geworden, dat hij er zich ook bij het samenstellen zijner titels van bedient. Die onvermijdelijke overdrifving is eens der schaduwzijden van het genre. Voor het overige is deze nieuwe vertelling vooral niet minder fraai dan de meeste vroegere. Men ontvangt er weder denzelfden weldadigen indruk van als van de keratsprokjes van Dickens, wien onze landgenoot met prijsnawaardige oeraucht ook in deze kleine verhalen op zijde poort te streven. Men vergelyke slechts zijn blinden Thjs Witte met den beroemden blinde uit *The Cricket on the Hearth*. De stem van het optwaakt geweten, door **Cremer** meermalen uitmuntend in baeld g. bracht, wordt in *'t Hart op de Veluwe* gesymboliseerd door een harich-est, welks fantasiech verschijnen in het allen door bliksemstralen verlichte woud, een afgunstigen sluipmoordenaar tot krankzinnig wordens toe doet ontstellen. Aan zulke grepen herkent men den dichtertijken en tegelijk populairch-erijver, of zoo men liever wil den kunstenaar-moralist. Eijn is ook de trek, dat de blinde op zijne wandeling door het bosch nog altijd waant gevolgd te worden door den herdershond, dien hij zeer goed weet dat reeds sedert drie jaren dood is. En waar zal men, in tegenstelling met dien onbaatzuchtigen en opgeruimden blinde, een be'er geteekend egoïst aantreffen dan in den persoon van Wouter Arende, den dikken en kanonsieken boer van de hoeve 't Rijnland? Om kort te gaan, deze nieuwe overbetuweche novelle bevat zoo veel voortreffelijken, dat zelfs wie al de vorige gelezen heeft, er zich met welgevallen door laat beelen. Kent men de andere niet, of heeft men de kennismaking tot bedin uitgesteld, dan is deze nieuw aangekomene een uitgerocht specimen. Naar onze meening is **Cremer** overbetuweche vertelliegen, ondanks of ten gevolge van hare wanpraak, die tastbaar, maar bevallig en welvoldend is, bestemd een machtigen sedetijken indruk te blijven maken op elk nieuw geslacht van onbedorren gemoederen.

Nieuws van den dag, 18 november 1875:

Alom verkrijgbaar:	
J. J. CREMER,	
Het hart op de Veluwe . . .	f 0,75
Boer en Edelman.	» 0,75
Emma Berthold.	» 0,75
Den Haag. — GEBR. BELINFANTE.	

Nieuws van den dag, 25 oktober 1877:

Advertentie van Gebroeders Koster.

VOOR DE LANGE WINTERAVONDEN. Een eindelooze schat van degelijke lectuur vindt men in het prachtige, groote Boek, genaamd: **FAMILIEBLAD**, onder redactie van **GEORGE KEPPER**, met de fraaie Steen- en Staaldruk Platen, verschenen in 1874. Oordeel slechts over den inhoud:

J. J. Cremer, 't Hart op de Veluwe. Eene Overbetuwsche vertelling. — **Rijkdom**, door **K.** — **Paul Heijse**, Moeder en Kind. — Eene Rechtspleging onder Lodewijk XIV. — **A. Trollope**, Harry Heathcote. Eene Australische geschiedenis. — **Kilian**, de Amerikaanse Spoorwegen. — **Dr. E. Hauslick Gounod**. — **Eckmann-Chatrian**, Verhalen uit den Elzas. De Komeet. — **Julius Wolfgang**, de Man van Mevrouw. — **Bret Harte**, De Bannelingen van Poker Flot. — **Daum**, Door den nood er uit. Novelle. — **Ouida**, Twee Klompjes, uit het Engelsch door Mw. v. Westhrene. — **Kilian**, Strijd. — Een Vrouwenleven. — **F. H. van Leent**, Liederen uit den Vreemde. — **E. Tillema**, Schetsen uit ons dorp. — **M. Hartmann**, Een uur in den Vuurtoren. — Een dag in Canton. — **Arnold Willmer**, uit Barot's Advocaten-praktijk. — **Karolina Bauer**, Een Herinnering aan Marie Malibran. — **Jules Verne**, Schipbreuk in de lucht. De geschiedenis van het Uitspansel. — Het Europeesche Spoorwegnet. — **Ozone**. — De groote Natuuronderzoeker Agassiz. — Een Chineesch Diner, Godshuis en Theater. — De Ondergang der Wereld. — Vooruitgang van den Scheepsbouw. — De onmetelijke Tropische Wouden. — De hoogste Sterrewacht der Aarde, enz., enz., enz.

De inhoud van het **FAMILIEBLAD** staat gelijk met 6 à 8 gewone dikke Romandeelen, en toch leveren wij zoo'n Exemplaar voor slechts f 1.50, in plaats van f 5.50. Bovendien ontvangt iedereen daarbij als Premie Cadeau, de groote, beroemde Oleographie **DE STIER VAN POTTER**, welke afzonderlijk in den handel anders f 10.— kost. (3457)

Te bekomen bij **GEBROEDERS KOSTER**, Leliegracht, te Amsterdam. Naar buiten tegen toezending van postwissel, waarop moet staan: *Voor Familieblad.*

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 29 oktober 1877:

Advertentie van Gebroeders Koster.

VOOR DE LANGE WINTERAVONDEN. Een eindelooze schat van degelijke lectuur vindt men in het prachtige, groote Boek, genaamd: **FAMILIEBLAD**, onder redactie van **GEORGE KEPPER**, met de fraaie Steen- en Staaldruk-Platen, verschenen in 1874. Oordeel slechts over den inhoud: **J. J. Cremer**, 't Hart op de Veluwe. Eene Overbetuwsche vertelling. — **Rijkdom**, door **K.** — **Paul Heijse**, Moeder en Kind. — Eene Rechtspleging onder Lodewijk XIV. — **A. Trollope**, Harry Heathcote. Eene Australische geschiedenis. — **Kilian**, de Amerikaanse Spoorwegen. — **Dr. E. Hauslick Gounod**. — **Eckmann-Chatrian**, Verhalen uit den Elzas. De Komeet. — **Julius Wolfgang**, de Man van Mevrouw. — **Bret Harte**, De Bannelingen van Poker Flot. — **Daum**, Door den nood er uit. Novelle. — **Ouida**, Twee Klompjes, uit het Engelsch door Mw. v. Westhrene. — **Kilian**, Strijd. — Een Vrouwenleven. — **F. H. van Leent**, Liederen uit den Vreemde. — **E. Tillema**, Schetsen uit ons dorp. — **M. Hartmann**, Een uur in den Vuurtoren. — Een dag in Canton. — **Arnold Willmer**, uit Barot's Advocaten-praktijk. — **Karolina Bauer**, Een herinnering aan Marie Malibran. — **Jules Verne**, Schipbreuk in de lucht. De geschiedenis van het Uitspansel. — Het Europeesche Spoorwegnet. — **Ozone**. — De groote Natuuronderzoeker Agassiz. — Een Chineesch Diner, Godshuis en Theater. — De Ondergang der Wereld. — Vooruitgang van den Scheepsbouw. — De onmetelijke Tropische Wouden. — De hoogste Sterrewacht der Aarde, enz., enz., enz.

De inhoud van het **FAMILIEBLAD** staat gelijk met 6 à 8 gewone dikke Romandeelen, en toch leveren wij zoo'n Exemplaar voor slechts f 1.50, in plaats van f 5.50. Bovendien ontvangt iedereen daarbij als premie Cadeau, de groote, beroemde Oleographie **DE STIER VAN POTTER**, welke afzonderlijk in den handel anders f 10.— kost.

523450.

THART OP DE VELUW

TER

VOORDRACHT

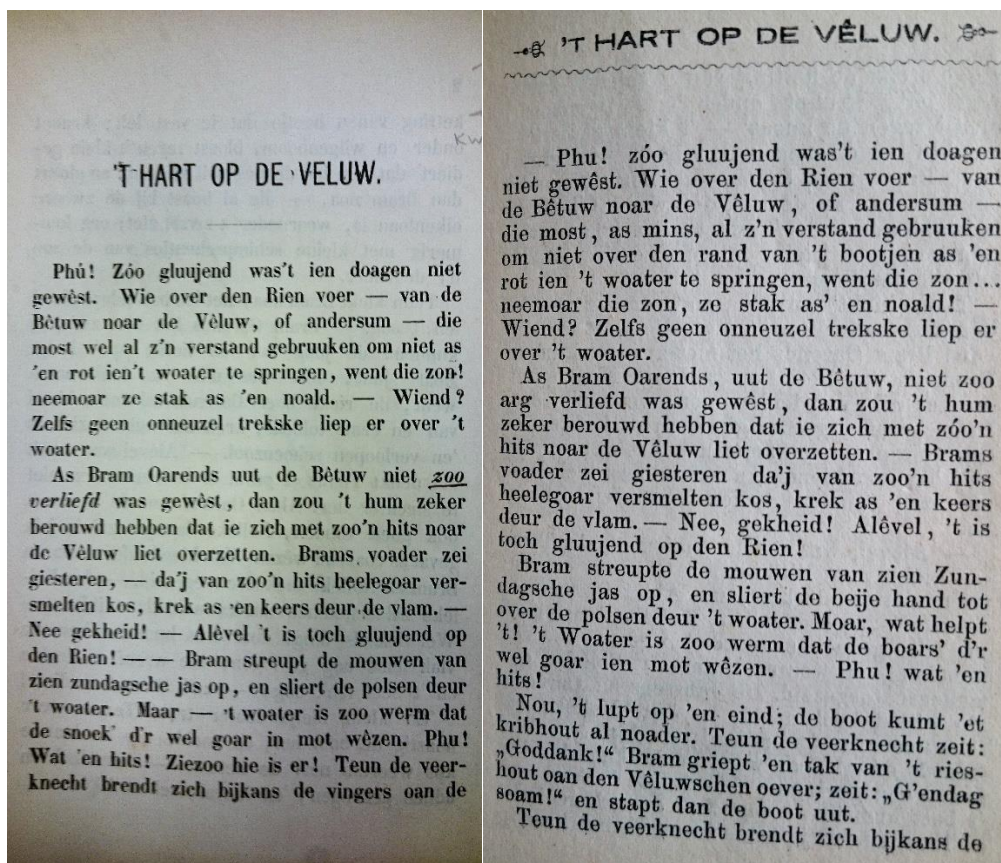
GEWIJZIGD DOOR

J. J. CREMER.

Drie exemplaren getrokken.
Uitsluitend eigendom van den Schrijver.

GEDRUKT BIJ GEBR. GIUNTA D'ALBANI.
1878.

1^e pagina van de voordracht versie. 1^e pagina oorspronkelijke tekst.

Het Vaderland, 1 juli 1878:

Nieuws van den dag, 18 november 1878:

Algemeen handelsblad, 24 november 1878:

VOORDRACHT
van den Heer J. J. CREMER,
 23 NOVEMBER 1878 in ODEON,
HET HART OP DE VELUW.
 Plaatsen te bespreken Weensdag en Donderdag van 10 tot
 3 Uren en Plaatsbiljetten des Avonds aan het Lokaal Ver-
 krijgbaar.

Nieuws van den dag, 30 november 1878:

Gisterenavond trad de Heer **Cremer** in Odeon op voor een talrijk publiek. De Heer Cremer kan, waar hij zijne novelles voordraagt, zeker zijn van dankbare en tevreden hoorders. En niet ten onrechte, want zijn redenaarsgave staat onbetwistbaar hoog, en zijn naam als schrijver is niet minder deugdelijk gevestigd. «Het hart op de Veluwe» was de Over-Betuwsche novelle, gisteren door hem voorgedragen.

Het vaderland, 18 december 1879:

...ar wij uit goede bron vernemen,
 ...k de residentie dezen winter het genot
 ...den gevierden spreker, onzen stadge-
 ...den heer J. J. Cremer, te kunnen hooren.
 ...erdag 8 Januari zal hij in Diligentia op-
 ...a voor de leden der Vereeniging »Licht,
 ...en, voor de Laven". De kennis hiervan zal, naar wij
 ...erhouden, menigeen opwekken alsnog het
 ...atschap dier Vereeniging te aanvaarden.
 ...Stuis- ook op zichzelf verdient die Vereeniging
 ...sten en meerderen haar steunen dan totnut toe het
 ...is. Niet alleen door haar goedkope be-
 ...chool, welke onder de allerbeste mag
 ...and worden, maar ook door haar school
 ...gen- en vrouwelijke handwerken, waar, bij een klein
 ...betalenden, aan ruim 70 meisjes van
 ...17 jaar gratis onderwijs gegeven wordt,
 ...at zij alle aanbeveling. Is het onderwijs in
 ...vrouwelijke handwerken daar degelijk en
 ...g, door de gymnastiek wordt voor het
 ...door het herhalingsonderwijs
 ...t, schrijven, rekenen enz. wordt voor den

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 18 december 1879:

Men deelt ons mede, dat de talentvolle en bij velen geliefde novellist J. J. **Cremer** op Donderdag 8 Januarij a.s. in *Diligentia* zal optreden voor de leden der Vereeniging *Licht, Liefde, Leven*.

Om den geldelijken toestand dier Vereeniging, welke door sterfgeval, vertrek van leden enz. achteruit is gegaan, te steunen, hebben dames patronessen weder een loterij georganiseerd, waarvoor tal van prijzen, o. a. van Z. K. H. Prins Alexander en H. K. H. Prinses Hendrik, zijn ingekomen. Maar nog zijn honderden loten verkrijgbaar ad 50 cts. het lot. In de laatste week dezer maand zal de tentoonstelling van de prijzen in haar gebouw, Noordwal no. 5 (waar ook loten verkrijgbaar zijn), plaats hebben en de trekking onmiddellijk daarna.

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 5 januari 1880:

Licht Liefde Leven.

Lezing van den Heer J. J. **CREMER**, op **Donderdag 8 Januari**, des avonds ten *half acht ure*, in het Gebouw *DILIGENTIA*.

Ontwerp der Lezing: *'t Hart op de Veluwe*.

De Toegangkaarten zijn aan de Leden verzonden.

Een beperkt aantal Toegangkaarten zijn te bekomen aan het Gebouw *Diligentia* tegen **f 1**, ten voordeele der Vereeniging. (286) §

Het vaderland, 10 januari 1880:

Het was vol in Diligentia eergisterenavond. En geen wonder, Cremer zou lezen. En de residentie had lang het voorrecht hem te hooren ontbeerd. Had hij reeds den vorigen winter een lezing aan de Vereeniging »Licht, Liefde, Leven" toegezegd, treurige familie-omstandigheden hadden de vervulling dier belofte toen verhinderd. En dat wij groot gevaar geloopt hebben, om ook eergisterenavond hem niet te kunnen hooren, vernamen wij uit de mededeeling van ds. Hoovers, den voorzitter van L. L. L. De heer Cremer was in de laatste dagen door een verkoudheid aangetast, waardoor hij vreesde geen stem te hebben voor een lezing. Te meer werd dan ook zijn optreden gewaardeerd, en zeker zou de welwillendheid voor den spreker niet te vergeefs zijn ingeroepen geweest, indien hij zijn lezing niet had kunnen voleindigen of in haar voordracht gebleven ware beneden zijn onovertroffen talent. Maar die vrees is ijdel gebleken. Cremer was Cremer. Klonk in den aanvang zijn stem niet zoo zilverhelder als gewoonlijk, slechts in de lagere tonen kwam dit uit, voor wie hem meermalen hoorden, en het werd al sprekende beter, zoodat er na de pauze niets meer van te bemerken was. En toen al die honderden huiswaarts keerden, was er zeker niet één, die hem niet dankbaar was voor een rijk en rein genot. De voorgedragen novelle: »t Hart op de Veluwe" is bekend. Wie las en herlas haar niet met genoegen. Maar haar door Cremer te hooren voordragen! Men hoort, men ziet de personen in hun geteekend karakter voor zich, en zij doen nu eens den gullen lach onbedwingbaar te voorschijn treden, dan weder de ernstigste en heilige aandoeningen in oas trillen. Hij is een menschenkenner zooals weinigen, en hij weet te teekenen om goed te doen worden, zedelijk goed. Niet alleen Licht, Liefde, Leven, ook voor den geldelijken steun, welken zijn lezing der Vereeniging schonk, maar allen, die hem hoorden, zijn hem dank, met het oog op zijn ongesteldheid dubbelen dank verschuldigd en vereenigen zich zeker met ons in den wensch: blijve hij nog lang de meest gevierde spreker van Nederland en hebbe ook zijn woonplaats nog vaak het genotvol voorrecht hem te hooren en te bevorderen!

Het vaderland, 30 juni 1880:

J. J. CREMER.

(3837)

'T HART OP DE VÊLUW.

Gebonden in blauwen band, **f 0,90.**

'T HART OP DE VÊLUW.

Kleine editie, geb. in rooden band, **f 0,60.**

**BOER EN EDELMAN,
EMMA BERTHOLD
TITULAIR.**

Geb. in één blauwen band, **f 1,90.**

Den Haag. — Gebr. Belinfante.

Haagsche courant, 2 juni 1883:

— Hedenochtend is aan het strand te Noordwijk aangespoeld het lijk eener jonge dame, ongeveer 25 jaar, met donkerbruin haar en oogen, pokdalig, gekleed met een zwarte japon, ondergoed ongemerkt, alleen op den onderrok eene letter waarschijnlijk eene G. Op het lijk is gevonden een zilveren horloge met ketting, zwarte portemonnaie met eenig zilvergeld, een boekwerk: Cremer's 't Hart op de Veluw', een tramkaartje voor de lijn Leiden—Katwijk a/Z., twee sleutelringen met sleutels, een zakdoek met geborduurd naamcijfer J., een mesje met zilveren heft waarin een vogel gegraveerd.

Inlichtingen omtrent dit lijk worden door den burgemeester van Noordwijk verzocht.

Opregte Haarlemsche courant, 15 november 1886:

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

Haarlem, 13 November. Gisteren-avond hield de alhier bestaande Letterlievende Vereeniging „Bilderdijk” hare vijfde openbare vergadering in de Societeit „de Kroon”. De voorzitter, de heer *A. J. C. van Es*, opende haar met eene toespraak, waarin hij de leden en afgevaardigden van zuster-Vereenigingen op een hartelijke wijze welkom heette. Voor zoover zij nog geen lid waren, wekte hij de aanwezigen op om, hetzij kunstlievend, hetzij werkend lid der Vereeniging te worden, door teekening op eene in de zaal aanwezige lijst. Voorts berigtte hij, dat een der werkende leden wegens treurige familie-omstandigheden verhinderd was, zijn deel bij te dragen tot opluistering der bijeenkomst. Onder de verschillende poëzie- en proza-voordragten, die toen volgden en welke allen zeer vordienstelijk werden uitgevoerd, muntten vooral uit „Des Zangers Min” en „Tijgerlelies” van *Piet Paaltjens*, door den heer *G. Sorgdrager*; „Een Huiselijk Tooneeltje” van dr. *E. Laurillard*, en een fragment uit „'t Hart op de Veluw” van *J. J. Cremer*, voorgedragen door den heer *J. F. Schümacher*. Na de wel wat te lange pauze werd een blijspel gegeven, getiteld „Grootelui”, dat blijkbaar

Nieuws van den dag, 1 juli 1891:

Het Geluk voor U
zit in de Woerdensche
VERLOTING.

No. 1. Een Lot in de groote Woerdensche Verloting van Elegante Equipage, Paarden, Koeien, Schapen, Pluimgedierte, enz.

No. 2. De Diamantmijnen van Koning Salomo, of merkwaardige toechten en avonturen van Sir Henry Curtis en Kapitein Goodie Kukuanaaland. 1 Dl. 243 bladz.

No. 3. Een gevaarlijke Kus. Novelle. 1 Deel.

No. 4. Onder één Dak, een verhaal voor oud en jong.

No. 5. Een Kritiek Oogenblik, of de Schipbreuk, een verhaal met 4 Platen.

No. 6. 't Hart op de Veluw. Overbetuwsche vertelling.

Lees nu goed. Dat alles wat hier is opgenoemd wordt weggedaan voor slechts Een Gulden. — Alleen de Diamantmijnen is het waard, en dan nog Het Lot en wat er verder bij komt en dan alles voor / 1.—, 't is nooit te begrijpen. Laat het dus spoedig lezen of stuur Postwissel over van el. / 1.10. waarop vermeld: Het Wonderpak, om alles franco te ontvangen. — Verkrijgbaar bij D. BOLLE, Bazaar van Goedkoopste Boeken, Hang bij Vischmarkt, te Rotterdam.

De nieuwe Langedijker courant, 6 maart 1898:

— Onze correspondent te Sint-Pancras schrijft:

Het was Donderdagavond de laatste bijeenkomst van de leden van het „Nut“ voor dit seizoen. Ouder gewoonte brachten dezen laatsten avond de leden hunne dames mede, die wel geen spijt zullen hebben, dat zij dezen avond in de Nutsaal in plaats van in de huiskamer doorbrachten. De verscheidene stukken, die werden voorgedragen, vielen zeer in den smaak.

In 't bijzonder was dit het geval met „t Hart op de Veluw“ van Cremer, zoo uitnemend voorgedragen door den heer L. van de Vijzel. Tusschen de lezingen werden voor afwisseling uit volle borst volksliederen gezongen. Het was reeds 1 uur, toen men scheidde en huiswaarts keerde.

De telegraaf, 15 november 1901:

„Ons Huis“ te Zantvoort.

Gisteravond opende de heer Schumacher, hoofdonderwijzer te Zantvoort de reeks van voordrachten, die dezen winter in „Ons Huis“ aldaar zullen gehouden worden.

De heer Schumacher droeg op zeer verdienstelijke wijze het bekende stukje „t Hart op de Veluw“, van Cremer, voor, in dialect; applaus beloonde zijn moeite.

Bredasche courant, 28 september 1905:

LEIDSCHER HERDRUKKEN.	
10 cents per nummer.	
Nº. 1.	J. J. CREMER. 't Pauweveerke. — 't Kriekende Kriekke. — Kruuzemuntje.
Nº. 2.	J. J. CREMER. Op de Kniehorst. — Bruur Joapik.
Nº. 3.	J. J. CREMER. 't Blinkende Hoanje. — Oan 't kleine Rivierke.
Nº. 4.	J. J. CREMER. Grietje op 't Heuningsarf. — Bella Roël.
Nº. 5.	I. DA COSTA. Hagar. — De slag bij Nieuwpoort. — Wachter! wat is er van den Nacht? — De Chaos en het Licht.
Nº. 6.	J. VAN LENNEP. De gestoorde Bruiloft. Ulrich. — De Friesche Bouwmeester.
Nº. 7.	BERNARD TER HAAR. De Sint-Paulusrots.
Nº. 8.	J. VAN LENNEP. Het Godsoordeel. — De twee Pistoolschoten. — De twee Admiralen.
Nº. 9.	J. J. A. GOEVERNEUR. Het Koralen Kruis.
Nº. 10.	J. J. CREMER. 't Hart op de Veluw. — Deine-Meu. — Van binnen en van buiten.

Nieuwe Winterswijksche courant 6 april 1907:

— Onze afdeeling van den Volksbond hield Donderdagavond een gezellige bijeenkomst, welke, in aanmerking genomen het vergevorderde seizoen, vrij goed bezocht mocht genoemd worden.

Als spreker trad op de heer J. P. Priester, die voor de Overbetuwsche novelle van Cremer: „'t Hart op de Veluw" een aandachtig en dankbaar gehoor vond.

De rekening en verantwoording

De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde, deel 4, 1908-1921:

allens zelf mee is opgegroeid, en waar het goede wel niet altijd, maar toch gewoonlijk, beloond wordt, omdat goed zijn op zich zelf reeds een geluk is. Wie dat niet kan inzien, is geen idealist, zeker niet, maar hij is ook waarlijk geen realist, en CREMER was zoowel het een als het ander.

Aan den laster dankt de handeling haar droevig verloop in „'t Kriekende kriekke" (van 1856), aan den hoogmoed in „'t Pauwenveerke" (van 1857), eene ware dorpstragedie in 't klein en in dramatische werking de andere nog overtreffend. De gierigheid maakt het onderwerp uit van „Op de Kniehorst" (van 1858), de afgunst van „Bruur Joapik" (van 1860), de schijnheiligheid van „Blinkende hoanje" (van 1861), de luiheid van „Oan 't kleine rivierke" (van 1862) en de bijgevoogheid van „Grietje op 't Höningsarf" (van 1863). Na enkele jaren verpooring volgden later nog het lief eenvoudig „Kruuzemuntje" (van 1866), „Bella Roel" (van 1870) met den van ijdelheid gek geworden boer-dichter en zijne trouwe Bella als hooftpersonen, „'t Hart op de Veluw" (van 1874) met Nolleke, de stoere boerendochter met haar breed postuur en

groot hart, als een van CREMER'S mooiste vrouwentypen, en ten slotte „'t Reuske van 't darp" (van 1877) of de droeve gevolgen van Janna's ijdelheid op haar mooi gezichtje. Deze elf novellen behooren tot het allerbeste, wat onze letterkunde in de tweede helft der negentiende eeuw heeft opgeleverd.

Nederlandsche spreekwoorden, 2^e deel. 1923-1925:

hebben, waarin greep hit de bet. wijze van aanvatten, manier van handelen, die van *vaardigheid, handigheid* in het algemeen ontwikkeld heeft (*Ndl. Wdb.* V, 637). Vgl. ook het fri. *de gait of de goai*³⁾ *der fen habbe*; oostfri. *he hed d'r god slag fan* (Ten Doornk. Koolm. III, 190 a); *de pak van iets hebben*, dat in het Bredaasch, Limburgsch en Antwerpsch bekend is (Hoeufft, 447; *Antw. Idiot.* 933; *'t Daghet*, VII, 49); *ievers de snee van weghebben* (*Antw. Idiot.* 1138); het noordh. *er den vaat van weg hebben* (Bouman, 110); westfri. *er de fit* (vgl. eng. *fit*?) *van weghebben* (De Vries, 70); het Vlaamsch *den feem hebben van iets* (De Bo,

¹⁾ Vgl. *Het Volk*, 27 Mei 1915, p. 1 k. 1: Het is wel geen bezem, waar de jonge professor mee werkt, het is eerder een zwabber — maar groot is het ding, waar hij mee zwaait, en hij doet het met een Franschen slag.

²⁾ De beteekenis van „handigheid” heeft Fransche slag bij J. J. Cremer, *'t Hart op de Veluw*: Hoe 't zoo geloopt was, kos Bram zich eiges niet verkloaren, maar met 'en wondere Franse slag had die tolboas hum tot den aftocht bewogen.

³⁾ Vgl. *ga je gooi*; n°. 715.

De Haagsche vrouwenkroniek, 30 oktober 1926:

Van onze Leestafel.

Ik herinner me, dat mijn Moeder altijd met een soort vriendelijke waardeering placht te spreken van J. J. Cremer, den schrijver van de Overbetuwsche novellen. Mijn Vader, in wiens bibliotheek al de blauwe deeltjes van Cremer aanwezig waren, behoorde tot de weinigen, die wisten, dat Cremer buiten 't „Kriekende Kriekske”, „'t Pauweveerke” en „'t **Hart op de Veluw**”, ook nog romans geschreven had uit 't gewone leven.

Cremer was nu eenmaal de schrijver van „De Overbetuwsche Novellen”, hij las die voor op Nutslezingen en zóó mooi, volgens een vorige generatie, „dat men 't heele verhaal voor zijn oogen gebeuren zag.”

Laatst bijgewerkt: 15 oktober 2023.

www.jacobcremer.nl